

БАЙНГА ТӨВИЙГ САХИХ СТАТУСТАЙ УЛСУУД: ТУРШЛАГА, СУРГАМЖ

А.Пагма, Ц.Болормаа,
Д.Жигваагүнсэл

1. *Байнга төвийг сахих статусаа зарласан орнуудын тухай*

Олон улсын эрх зүйд байнга төвийг сахих статус гэдэг нь тодорхой улс орон ямар нэгэн дайн байлдааны үйл ажиллагаанд үл оролцох, энх тайван үед цэргийн эвсэлд үл нэгдэх байр суурь баримтлахаа илэрхийлж, түүнийгээ олон улсын гэрээ, дотоодын эрх зүйн баримт бичгээр баталгаажуулсан улс төр, эрх зүйн статус юм.

Энэ үүднээс байнга төвийг сахих статусаа зарласан улс орон нь өөрийн нутаг дэвсгэрт гадаадын цэргийн бааз байрлуулахгүй, дайны үед нутаг дэвсгэр, усан ба агаарын орон зайгаа дайтаж буй талуудад ямар нэг байдлаар ашиглуулахгүй, тэдгээрийн аль алинд нь шууд ба шууд бусаар тусламж үзүүлдэггүй байна.³⁰

Дайн байлдаан, зөрчилдөөнд төвийг сахих байр суурь баримтлах улсуудын эрх, үүргийг 1907 оны Гаагын V конвенцид тодорхойлсон.

Байнга төвийг сахих статустай орон нь тус улсад бусад улсын зүгээс халдсан тохиолдолд өөрийгөө хамгаалах эрхтэй. Үүний зэрэгцээ эдгээр улс нь олон улсын байгууллагын үйл ажиллагаанд оролцох, өөрийгөө хамгаалахад шаардлагатай цэрэг, армитай байх эрхтэй юм.

Урд нь Бельги (1813—1919), Люксембург (1867—1944) улсууд байнга төвийг сахих статустай байсан ба өнөө үед Мальт, Туркменистан, Лаос, Камбож, Австри, Швейцар улсууд байнга төвийг сахих статустай байна.

Швейцар улсын байнга төвийг сахих статусын тухай гэрээнд 1815 онд Австри, Их Британи, Франц, Орос, Португал улсууд гарын үсэг зурж, Швейцарын байнга төвийг сахих статусыг хүлээн зөвшөөрсөн ба 1919 онд Версалийн энх тайвны гэрээгээр баталгаажуулсан байна. Гэрээнд гарын үсэг зурсан улс орнууд Швейцарын байнга төвийг сахих статус болон тус улсын нутаг дэвсгэрийн бүрэн бүтэн байдлыг ийнхүү баталгаажуулахын зэрэгцээ ийм байдал алдагдахад хүрсэн тохиолдолд Швейцарын байнга төвийг сахих статусыг хамгаалах үүрэг хүлээсэн ажээ.

1955 оны 4 дүгээр сард гарын үсэг зурсан Зөвлөлт-Австрийн санамж бичгийн дагуу Австри улс Швейцар улсын нэгэн адил төвийг сахих статустай болох тухай тунхаглалыг гарган зарлах үүрэг хүлээсэн ба 1955 оны 12 дугаар сард Австрийн парламент “Австрийн төвийг сахих статусын тухай” Холбооны хуулийг баталж байнга төвийг сахих статусаа зарласан байна.

1962 оны 7 дугаар сарын 23-ны өдөр Лаосын асуудлыг зохицуулах зорилго бүхий 14 улсын Женевын олон улсын зөвлөлгөөны үеэр Лаосын төвийг сахих статусын тухай Тунхаглалд гарын үсэг зурсан ба зөвлөлгөөнд оролцогч улсууд Лаосын засгийн газрын 1962 оны 7 дугаар сарын 9-ны өдрийн төвийг сахих статусын тухай мэдэгдлийг хүлээн авч, Лаос улсын тусгаар тогтнол, бие даасан байдал, эв нэгдэл, газар нутгийн бүрэн бүтэн байдлыг хүлээн зөвшөөрөн, хүндэтгэж байгаагаа илэрхийлсэн байна.

1991оны 10 дугаар сарын 23-ны өдөр Парисын бага хурлын Төгсгөлийн баримт бичигт Камбожийн төвийг сахих статусыг тодорхойлсон. Тус улсын тусгаар тогтнол, бие даасан

³⁰ Convention (V) respecting the Rights and Duties of Neutral Powers and Persons in Case of War on Land. The Hague, 18 October 1907. / www.icrc.org/ihl/INTRO/200?OpenDocument

байдал, газар нутгийн бүрэн бүтэн байдал, төвийг сахих статусын халдашгүй байдал, Камбожийн үндэсний эв нэгдлийн талаарх Төгсгөлийн баримт бичгийн бүрэлдэхүүн хэсэг болсон Гэрээнд Камбож улсад байнга төвийг сахих статусаа өөрийн Үндсэн хуулиар баталгаажуулахыг үүрэг болгожээ. Гэрээнд гарын үсэг зурсан бусад улсууд Камбожийн төвийг сахих статусыг хүлээн зөвшөөрч, хүндэтгэх үүрэг хүлээсэн байна.

Камбож улс 1993 онд батлагдсан Үндсэн хуулийнхаа 1 дүгээр зүйлд байнга төвийг сахих, эвсэлд үл нэгдэх статусаа баталгаажуулжээ.³¹

Бүгд Найрамдах Мальт Улс 1981 оны 5 дугаар сарын 14-ны өдөр байнга төвийг сахих статусын тухай Тунхаглал гаргаж тус улс нь төвийг сахисан орон бөгөөд цэргийн ямар нэгэн эвсэлд орохоос татгалзаж байна хэмээн зарлажээ.

Туркменистан улс нь байнга төвийг сахих статусын тухайгаа 1995 оны 12 дугаар сарын 12-ны өдөр “Туркменистан улсын Үндсэн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай”, “Туркменистаны байнга төвийг сахих статусын тухай” зэрэг хуулиудыг батлан зарласан байна. НҮБ-ын Ерөнхий Ассемблейн 1995 оны 12 дугаар сарын 12-ны өдрийн “Туркменистаны байнга төвийг сахих статус” гэсэн тогтоолоор тус улсын байнга төвийг сахих статусыг хүлээн зөвшөөрч дэмжсэн.

2. Төвийг сахих статусаа баталгаажуулсан туршлага, сургамж, үр дагавар

1 . ШВЕЙЦАР УЛС³²

Швейцарын “байнга төвийг сахих статус”-ыг төвийг сахихын уламжлалт сонгодог загвар гэж үздэг. Хэдийгээр эртнээс өөрсдөө төвийг сахих статусыг баримталсан боловч 1815 оны Венийн их хурлын тунхаглалаар Швейцарын тусгаар тогтнолыг сэргээж, төвийг сахих статусыг нь тогтоосныг мөн онд Парисын гэрээгээр Австри, Англи, Орос, Прусс, Франц улсууд хүлээн зөвшөөрсөн байдаг. Дэлхийн I дайныг эцэслэсэн Версайлийн 1919 оны гэрээгээр Швейцарын төвийг сахих статусыг баталгаажуулсан юм. 1815 оны Холбооны зөвшилцөл ба 1848, 1874, 1999 оны Үндсэн хуулиудад нь төвийг сахих статус нь тус улсын төр захиргааны гадаад бодлогын хэм хэмжээ болж хуульчлагдсан байдаг. Тодорхой хэлбэл, Швейцарын Үндсэн хуулинд “төвийг сахих статус нь тус улсын тусгаар тогтнолыг хамгаалах хэрэгсэл”³³ гэж заажээ.

Швейцар нь төвийг сахисан улсын хувьд олон улсын харилцаанд ажиглах, зуучлах, эвлэрүүлэх, энхийг дэмжих үйл ажиллагааг маш идэвхтэй явуулдаг бөгөөд нутаг дэвсгэрээ олон улсын яриа хэлэлцээр явуулах, олон улсын байгууллага байрлах талбар болгодог байна. Тухайлбал, 1953 онд Солонгосын дайн, 1967 онд Ойрхи Дорнодын зэвсэгт мөргөлдөөний дараа эвлэрлийн нөхцөлийг хянахад оролцсон, олон орны сонгуульд ажиглагч илгээдэг, НҮБ-ын энхийг дэмжих ажиллагаанд оролцдог, Европын Зөвлөл, Европын Аюулгүй Байдал, хамтын ажиллагааны байгууллагын гишүүн бөгөөд олон улсын 26 байгууллагыг нутаг дэвсгэртээ байрлуулдаг.

Хэдийгээр 1986 онд хүн амын 75% буюу дийлэнх олонхийн саналаар НҮБ-д элсэхээс татгалзаж байсан боловч 2002 онд бүх нийтийн санал асуулгаар хүн амын 54,6 % дэмжсэнээр НҮБ-ийн гишүүнээр элсэхдээ: «Швейцар нь олон улсын эрх зүйд үндэслэсэн төвийг сахих статустай орон мөн. Тиймээс НҮБ-д гишүүнээр элссэн ч төвийг сахисан хэвээр байна» гэж мэдэгджээ. Ийнхүү Швейцар нь түүхэнд анх удаа бүх нийтийн санал асуулгаар НҮБ-ын гишүүн болсон анхны орон болсон юм.

³¹ The Constitution of the Kingdom of Cambodia ,Article 1, on September 21, 1993. <http://faolex.fao.org/docs/pdf/cam117198.pdf>

³² “Swiss neutrality” brochure, 2004. www.vbs.admin.ch/internet/vbs/en/home/documentation/publication.parsys.

³³ Constitution of Switzerland- https://www.constituteproject.org/constitution/Switzerland_2014?lang=en

Төвийг сахих статуса баталгаажуулсан туршлага, сургамж:

Швейцар нь дотооддоо хэд хэдэн өөр хэл соёл, шашинтай улс тул төвийг сахих байр суурь нь ямагт дотоод эв нэгдлийн баталгаа болж иржээ. Учир нь төвийг сахих бодлогын зарчмуудыг холбооны дотоод зөрчлийг шийдвэрлэхдээ тухайн нөхцөл байдал ба улс орны эрх ашигт тохируулан маш уян хатан хэрэглэсээр иржээ.

Эхэн үедээ төвийг сахих нь дайныг яаралтай зогсоох маягийн хэв шинжтэй байжээ. Гэхдээ түүхэн явцдаа энэ нь маш тодорхой бөгөөд бодитой давуу талуудыг бүрэлдүүлж өгөх болсон байна.

Швейцарын хувьд төвийг сахих статусыг сонгох болсон хамгийн гол түүхэн сурвалж нь Европт өрнөсөн 30 жилийн дайн байжээ. Энэ дайны явцад Швейцар нь хэдийгээр аль ч улсаас дутахааргүй цэргийн хүчтэй боловч зарим үед гадаад орныг эзлэх, зарим үед гадаадын цэргийн хүчинд автагдахын сацуу ард олон дайн самууны хөлд олон талаар нэрвэгдэж байв. Жишээлэхэд, Италийн нутаг дэвсгэр дээр маш амжилттай тулалдаж явсан Швейцарын 20 гаруй мянган цэрэгтэй холбооны арми 1515 онд өөрийн хүчнээс давуу хүчтэй тулгарч Мариньяногийн тулалдаанд ялагдал хүлээсэн байдаг. Үүний дараа Францын Франсис I Хаан 1516 онд Швейцартай энхийн гэрээ байгуулахдаа гадаад бодлогын тал дээр тус улсыг ихэд хязгаарлах нөхцөлийг тулгасан юм. Үүнээс хойш 1797-1798 оны хооронд Франц улс Швейцарийг 4 үе шаттайгаар довтлон эзэлж, улмаар түүнийг өөрийн цэргийн холбоотон болохыг тулгаснаар Швейцарын төвийг сахих статус 16 жилийн туршид цуцлагдсан юм. Энэ хугацаанд тухайлбал, 1799 онд Швейцар нь Европын зонхилох гол хүчнүүдийн хооронд өрнөсөн дайны талбар болж хувирсан байдаг. Энэ үед энгийн ард иргэд дайн тулалдааны хөлд асар ихээр нэрвэгдэн зовж байсан тул Швейцар нь Франц улсаас өөрийн төвийг сахих статусыг сэргээж өгөх шаардлагыг хүргүүлсэн боловч Франц улс зөвшөөрөөгүй байдаг.

Харин 1815 онд Швейцар нь Наполеоны цэргийн эсрэг тулалдаанд оролцож, бас Хантингенийг бүслэхэд ч оролцсон. Швейцарын зэвсэгт хүчний энэхүү сүүлчийн гадаад орны нутаг дэвсгэр дээр хийсэн байлдааны ажиллагаанаас үүдэн Францын эрх мэдэлтнүүд Швейцарын байнгын төвийг сахих статус ба түүний нутаг дэвсгэрийн бүрэн бүтэн байдлыг хүлээн зөвшөөрсөн байдаг. Эндээс харахад өөрийн төвийг сахих статусыг хүлээн зөвшөөрүүлэхэд Швейцарын цэрэг арми маш том үүрэг гүйцэтгэсэн нь тодорхой байна. Бас нэгэн чухал түүхэн үйл явдал бол Франко-Пруссийн дайны үед Швейцар нь бут цохигдсон генерал Чарльз Боурбакийн командалсан Францын зүүн жигүүрийн армийг (93,000 хүнтэй) нутагтаа хүлээн авч орогнуулах хүсэлтэй буйгаа зарласан болон бусад (1863 онд Улаан Загалмай Нийгэмлэгийг байгуулсан гэх зэрэг) санал санаачилгууд нь Швейцарын төвийг сахих статусыг олон улсад өргөнөөр хүлээн зөвшөөрөх үндэс болжээ.

Швейцар нь 1907 онд Төвийг сахисан улсын эрх, үүргийн тухай Гаагийн хэлэлцээрт гарын үсэг зуржээ.

Дэлхийн I дайны үед, дайны дараагаар Швейцар төвийг сахисан байр суурийг хуульд нийцүүлэн сахиж мөрдөж байсныг түүхэн баримтууд гэрчлэн харуулж байна. Тухайлбал,

- Дэлхийн хоёрдугаар дайн эхлэхэд Швейцарын Холбооны Зөвлөл нь Швейцарын төвийг сахих статусыг батлан илэрхийлж, үүнийг нь дайтагч талууд бүгд хүлээн зөвшөөрсөн юм. Ийнхүү хүлээн зөвшөөрсөн нь олон улсын хууль, эрх зүйгээс гадна тус улсын эдийн засгийн болон цэрэг армийн хүчин чадал сайн байсантай холбоотой юм.
- Дайны дараах үед Холбооны Консул Макс Петитпьерре-гийн баримталсан Швейцарын гадаад бодлогын уриа нь «Төвийг сахих статус ба нөхөрлөл» байв. Үүгээр тэрээр өөрийн улсын төвийг сахисан статусыг олон улсын хэмжээнд хүлээн

зөвшөөрүүлж, нэр хүндийг нь улам өргөсөн.

- 1953 онд бүх талууд харилцан зөвшөөрсний үндсэн дээр Швейцарын ажиглагчид Солонгосын хилийг тогтоох ажилд оролцсон. Энэ нь төвийг сахих идэвхтэй байр суурийн эхлэлийг тодорхой харуулсан хэрэг байсан бөгөөд өнөөг хүртэл Швейцар нь хилийн чандад энхийг дэмжих олон талт үйл ажиллагаанд оролцсоор ирсэн.
- Ирак улс Кувейтыг эзлэсний дараа НҮБ-ын Аюулгүйн Зөвлөлөөс Иракт эдийн засгийн хориг тавьсан. Швейцарын Холбооны Зөвлөл нь эдийн засгийн хоригийг бие даан хэрэгжүүлэх нь төвийг сахих статустай нийцнэ хэмээн тунхагласан боловч Швейцар нь энэ хоригт оролцоогүй юм.
- Югославт дэгдсэн дайны үед Швейцар нь зөвхөн Босния ба Герцеговинатай хамааралтай олон улсын энхийг сахиулах хүчний (IFOR/SFOR) цэргийнхэн болон тэдний зэвсэг хэрэгслийг дамжин өнгөрүүлэхийг зөвшөөрч байсан. Энэ нь НҮБ-ийн Аюулгүйн Зөвлөлийн мандаттай ажил байсан тул төвийг сахих статустай нь харшлаагүй ажээ.
- 1996 оноос эхлэн НАТО-гийн санаачилгаар байгуулагдсан Энхийн үйлсийн төлөөх хамтын ажиллагаа (Partnership for peace (PFP)) хөтөлбөрт оролцдог. PFP нь Европын аюулгүй байдлын бодлого ба цэргийн хамтын ажиллагааг эрчимжүүлэх зорилготой хөтөлбөр бөгөөд Швейцарын оролцоо нь үүнд юуны түрүүнд заавал НАТО-гийн гишүүн байх албагүй, зэвсэгт мөргөлдөөний үед цэргийн дэмжлэг үзүүлэх үүрэг хүлээддэггүй тул төвийг сахих статустай нь бүрэн нийцэж байгаа юм. Тийм учраас, 1996 оны 11-р сарын 30-нд гаргасан Швейцарын албан баримтанд: «Швейцар нь байнгын бөгөөд зэвсэгт хүчнээрээ баталгаажсан төвийг сахих статустай. Тиймээс энэ нь бид төвийг сахих бодлого, байр сууриа орхисон хэрэг биш. Мөн НАТО-д элсэхийг ч хүсч байгаа хэрэг биш юм» гэжээ.
- 1999 оны Косовогийн хямрал тэмцлийн үед Швейцар нь НАТО-гийн цэргийн онгоцыг болон цэргийн зэвсэг хэрэгслийг нутаг дэвсгэрээрээ нислэг үйлдэх ба дамжин өнгөрүүлэх хүсэлтийг хүлээж аваагүй байдаг. Учир нь энэ үед НАТО-ын цэрэг дайны үйл ажиллагаа НҮБ-ын мандатгүй явагдаж байсан тул төвийг сахих хуулийг даган биелүүлэх учиртай байв. Европын бусад төвийг сахисан улс орнуудын нэг адилаар Швейцар нь НҮБ болон Европын Холбооноос Югославт тавьсан цэргийн бус хоригуудад нь нэгдэн орсон байдаг. Учир нь эдгээр хоригууд нь төвийг сахисан байр суурь, үүнтэй холбогдох хуультай зөрчилдөхгүй юм. Энэ сацуу Швейцар нь хямрал тэмцэлтэй буй бүс нутгуудад хүмүүнлэгийн тусламж үзүүлж байлаа. Швейцарын Агаарын цэргийн хүчнийхэн UNHCR ба Швейцарын гамшгийг бууруулах корпусын нэрийн өмнөөс дүрвэгсэд, шархдагсад ба тусламжийн эд зүйлсийг тээвэрлэж байсан юм.
- Саддам Хуссейны эсрэг 2003 оны дайн нь НҮБ-ын мандатгүй байсан учраас Швейцарын хувьд төвийг сахих хуулийн сонгодог хэлбэрийг баримталсан бөгөөд Холбооны Зөвлөлөөс хүмүүнлэгийн тусламж ба эм тариа тээвэрлэснээс бусад нислэгийг Швейцарын агаарын орон зайгаар дамжин өнгөрүүлэхийг хориглосон юм. Улмаар, Холбооны Зөвлөл нь дайтаж буй талуудад дайны эд зүйлс экспортлохыг зөвхөн төв захиргааны мэдлийн асуудал болгосон байдаг.

Швейцарын аюулгүй байдлын бодлогын үндсэн зарчмын баталгаа нь байнгын бөгөөд зэвсэгт хүчнээр баталгаажсан төвийг сахих байр сууринаас хамтын ажиллагааг явуулж аюулгүй байдлаа хангах явдал мөн гэдгийг эдгээр үйл явдлууд нотолж байна.

Зэвсэгт хүчнээрээ баталгаажуулсан төвийг сахих статус ба тусгаар тогтнол³⁴:

Швейцар нь 2001 оны 9-р сарын 1-ний өдөр Цэргийн хуулийнхаа³⁵ хэсэгчилсэн өөрчлөлтүүдийг хүлээн зөвшөөрч хүчин төгөлдөр болгосон. Шинэчилсэн Цэргийн хууль нь OSCE ба НҮБ-ын энхийг дэмжих үйл ажиллагаан дахь Швейцарын оролцоог

³⁴ Гитлер ч довтолж зүрхлээгүй улс- <http://www.assa.mn/content/26207.shtml?a=photo>

³⁵ Military penal code- <https://www.icrc.org/casebook/doc/case-study/switzerland-military-penal-case-study.htm>

хуульчлан зохицуулж, өөрийгөө батлах хамгаалах зорилгоор Швейцарын энхийг сахиулах хүчнийг дээрх үйл ажиллагаанд оролцуулах үндэслэлийг бүрэлдүүлж өгчээ. Энэ тухайд Швейцарын цэргийн хуулийг хэсэгчлэн өөрчилсөн талаарх Холбооны Зөвлөлөөс гаргасан албан баримтанд Швейцарын энэхүү оролцоо нь «Төвийг сахих тухай хууль ба Швейцарын төвийг сахих бодлоготой нийцнэ» хэмээн бичжээ. Гэхдээ энэхүү Цэргийн хуулинд энхийг сахиулах хүчний байлдааны ажиллагаанд Швейцарийг оролцож болно гэж заагаагүй юм.

Швейцарын Үндсэн хуулийн³⁶ 57, 58, 59-р зүйлд зааснаар Швейцар улсын 20-50 насны бүх эрчүүд цэргийн алба хаах үүрэгтэй. Мөн дүйцүүлэн хааж болно. Харин эмэгтэйчүүд сайн дураараа хааж болдог. Иргэний хамгаалалтын албыг мөн эрэгтэйчүүд заавал хаах ба эмэгтэйчүүд сайн дураараа хааж болно.

- 20-32 хүртэлх насны бэлтгэл цэргийг “аусцуг”,
- 42 хүртэлхийг “ландвер”,
- 50 хүртэлх насныхныг “ландштурм” гэнэ.

“Аусцуг” байлдагч 10 жилийн хугацаанд өөрийн ангидаа гурван долоо хоногоор найман удаа ирж бэлтгэл хийнэ. Ландвер нь хоёр долоо хоногоор гурван удаа, ландштурм нь хоёр долоо хоногоор нэг удаа ирж цэргийн бэлтгэл хийнэ. 51 нас хүрэхээр цэргийн албанаас албан ёсоор халж, гар буу, винтов, ангийн буу өгдөг. Офицер болохыг хүсэгч нэмэлт бэлтгэлтэй. Энэ нь дунджаар 100 хоног байдаг.

Швейцарын арми нь дэлхийд ганц цагдаагийн бүтэц бүхий боловсон хүчинтэй арми бөгөөд улсын батлан хамгаалахын төсөв нь бараг таван тэрбум доллар байдаг байна.

Цэргийн мэргэжлийн боловсон хүчин офицер нь нисэх хүчнийх 9000 орчим, байнгын арми нь 10-15 мянган хүнтэй. Цэргийн албыг 90 хоног хаагаад халагдахад нь тэдэнд хувийн зэвсэг, хоёр дайз сум, дөрвөн улирлын гурван иж бүрдэл хувцас, сумнаас хамгаалах хантааз, дуулга өгдөг.

Байнгын армийн цэргүүд нь долоо хоногт хоёр амралтын өдөртэй, энэ өдрүүдээр гэртээ харьж болно. Төмс арилгаж, цэргийн байр цэвэрлэхгүй. Энэ бүхнийг хувийн компаниуд гэрээгээр хийнэ. Цэргийн ангийг бас хувийн хамгаалалтын алба хамгаалдаг учир цэргүүд харуулд гардаггүй. Харин ажлын тав хоногтоо бол өглөө 5:00-д босоод гүйлт, биеийн тамирын дасгал, цэргийн бэлтгэл, гардан тулаан, ууланд авирах, буудлага гээд орой 24:00-д амарна.

Швейцарт Женевээс Давос, Цюрихээс Лугано хүртэл үргэлжлэх өндөр уулсад цөмийн бөмбөгнөөс хоргодох байр, нууц хонгил, зэвсгийн агуулах, пуужин, их бууны галын цэг, хориглолтын шугам байдаг. Зэвсэглэлийн паркаа байнга шинэчилж байдаг бөгөөд буу галт хэрэгслээ шинэчлэх бүрийдээ хуучнаа иргэдэд хямдруулсан үнээр худалдаалдаг бөгөөд харин гар дамжуулж худалдаалахыг хориглоно. Швейцар улс иргэдийн гар дээр байгаа зэвсгийн тоогоороо дэлхийд дөрөвт ордог байна.

Төвийг сахих байр суурийн зэрэг болон сөрөг үр дагавар:

Тус улсын төвийг сахих статусыг олон улсад хүлээн зөвшөөрүүлэхэд амаргүй байсан нь туулж ирсэн түүхээс нь тодорхой байна. Олон удаагийн түүхэн үйл явдлууд дээр төвийг сахих статусыг баримтлахаа батлан харуулсны зэрэгцээ цэрэг армийн хүч нь гадаадад өөрийн статусыг хүлээн зөвшөөрүүлэхэд асар их түлхэц болсон нь түүхэн баримтаас харагдаж байна.

Төвийг сахих статусаа олон улсад хүлээн зөвшөөрүүлсний хойно ч цэрэг арми нь улсынхаа тусгаар тогтнол ба төвийг сахих статусаа хамгаалахын төлөө бэлэн байдалд байдаг байна. Тийм ч учраас, дэлхийн I, II дайны үед дайтагч талууд Швейцарын төвийг

³⁶ Constitution of Switzerland- https://www.constituteproject.org/constitution/Switzerland_2014?lang=en

сахих статусыг хүндэтгэж, түүнийг аль нэг талын цэргийн хүчнийг нутаг дэвсгэрээрээ нэвтрүүлэхийг зөвшөөрөхгүй гэдэгт бат итгэлтэй байсан аж. Өөрөөр хэлбэл, арми нь тус улсын төвийг сахих статусын баталгаа болдог байна.

Үүнээс гадна Швейцар улс олон улсын тусламж, хүмүүнлэгийн үйл ажиллагаанд маш идэвхтэй оролцдог. Төвийг сахих нь аюулаас зайлсхийн амар суухын нэр биш харин харилцан ойлголцол, энх тайван, хүмүүнлэгийн төлөөх маш идэвхтэй байр суурь, үйл ажиллагаа юм гэдгийг батлан харуулдаг.

Төвийг сахих статусын учир дутагдалтай тал гэвэл орчин үеийн терроризм, зохион байгуулалттай гэмт хэрэг гэх зэрэг аюул заналхийлэлээс хамгаалахад дангаараа хангалтгүй байна гэх зарим нэг баримт тус улсын тайлан илтгэл, албан баримтуудад дурдагдсан байна. Тухайлбал, Швейцар улс «2000 оны Гадаад бодлогын тайлан мэдээ»-ндээ орчин цагийн аюул заналхийлэл, эрсдэл ба халдлагууд нь олон улсын хамтын үйл ажиллагааг улам бүр илүүтэй шаардах болжээ: «Иймд хамтын ажиллагааны хэлбэрээр аюулгүй байдлаа хангах нь Швейцарын аюулгүй байдлын шинэ бодлогын үндсэн агуулга болж байна. Энэ нь төвийг сахих статусыг дэлхий нийтийн аюулгүй байдал ба энх тайвны үйл хэрэгт хувь нэмэр болох ямарваа зохистой арга хэлбэр бүхий үйл ажиллагааны хүрээнд нийцүүлэн хэрэглэх явдал юм» гэжээ.

2. АВСТРИ УЛС

Австрийн төвийг сахих бодлогын өнөөгийн байдал, түүхэн сургамжийн талаар Австрийн Үндэсний Ассамблейн гаргасан тогтоол болон Австрийн олон улсын улс төр судлалын институтын доктор профессор, улс төр судлаач Heinz Gaertner болон Otmar Hoell нарын бичсэн эрдэм шинжилгээний нийтлэл, батлан хамгаалах яамнаас гаргасан бодлогын хураангуй тайлбар (policy brief)-аас харьцуулсан судалсан болно. Улс төр судлаач Otmar Hoell нь Австрийн гадаад бодлого, европын интеграчлал, олон улсын хөгжлийн болон хүрээлэн буй орчны бодлого, аюулгүй байдлын иж бүрэн бодлого, зөрчил болон эрсдлийн менежментээр нарийн мэргэшсэн эрдэмтэн юм. Gaertner нь Стэнфорд, Оксфорд, Харвард, Иелийн их сургуулиудад улс төр судлал, интеграчлал, аюулгүй байдлын бодлого, гадаад бодлогын сэдвээр багшилдаг болно.

Австри улсын төвийг сахих тухай хуулийн зохицуулалт

1955 оны 10 дугаар сарын 26-нд Австрийн парламентаас баталсан “Төвийг сахих тухай Үндсэн хууль”³⁷ нь 2 зүйлээс бүрдэх бөгөөд хуулийг судалгаанд бүрэн эхээр нь авч үзлээ. Үүнд:

Нэгдүгээр зүйл:

1) Австри улс өөрийн тусгаар тогтнолоо олон улсын түвшинд урт хугацаагаар баталгаажуулах, нутаг дэвсгэрийн халдашгүй байдлаа баталгаажуулах зорилготойгоор өөрийн хүслээр байнгын төвийг сахихаа зарлан тунхаглаж байна. Энэ статусаа хадгалж хамгаалах бүхий л эрх мэдэл нь Австри улсад байна.

2) Энэ зорилгоо хангахын тулд ирээдүйн аль ч цаг үед Австри улс нь аль нэг цэргийн холбоонд нэгдэхгүй, өөрийн нутаг дэвсгэрт гадаадын цэргийн бааз байгуулахыг зөвшөөрөхгүй байх болно.

Хоёрдугаар зүйл:

1) Холбооны засгийн газар нь тус хуулийг бүрэн биелүүлнэ. Герман хэл дээрх эх хувийг хавсаргана.

Энэхүү Үндсэн хуулийн ойлголтыг АНУ-ын Засгийн газарт оруулснаар, Австрийн Холбооны Засгийн газар нь Австрийн байнга төвийг сахих статусыг дээр дурдсан хуульд заасны дагуу хүлээн зөвшөөрөхийг АНУ-ын Засгийн газраас хүндэтгэлтэйгээр хүсч байна.

Эх сурвалж: Constitutional Law on the Neutrality of Austria (26 October 1955)

http://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/670aa09c-4d4b-451a-84f2-23f2f9c8cb06/publishable_en.pdf

³⁷ Constitutional Law on the Neutrality of Austria (26 October 1955).
http://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/670aa09c-4d4b-451a-84f2-23f2f9c8cb06/publishable_en.pdf

Төвийг сахих байр сууринаас нэгдмэл байр суур руу

Австрийн Үндэсний Ассемблей 1955 онд Төвийг сахих тухай Үндсэн хуулиараа төвийг сахих бодлого баримтлана гэдгээ зарлан тунхагласан бөгөөд ингэхдээ Швейцар улстай ижил загвараар хэрэгжүүлнэ хэмээн төлөвлөж байжээ. Гэвч тун удалгүй 1955 оны 12 сард Австри улс НҮБ-д элссэнээр тэгэх боломжгүй болох нь тодорхой болсон юм.

Австри улс 1990 он хүртэл НҮБ-ын зүгээс тухайн улсын төвийг сахисан байр суурийг хүндэтгэн үзэж, гуравдагч орнуудын зөрчилдөөнтэй холбогдуулан тэднээс ямар нэгэн цэрэг зэвсгийн арга хэмжээнд оролцуулахгүй байна гэдэгт итгэлтэй байлаа. Гэвч 1991 онд Персийн булангийн дайн эхэлснээр Австри улс өөрсдийн төвийг сахисан статусаас илүүтэй НҮБ-ын гишүүний үүргээ биелүүлэх хэрэгтэй гэх үзэл бодол давамгайлж, улмаар Швейцарын төвийг сахих бодлогыг хуулбарлан хэрэгжүүлсээр байх боломжгүй болсон юм.³⁸ 1995 онд Европын Холбоонд элссэнээрээ Австри улс Маастрихын гэрээний хэсэг болох Европын Холбооны аюулгүй байдал, гадаад бодлогын нэгдмэл байр суурийг хүлээн зөвшөөрнө гэдгээ мэдэгдсэн байна. Тухайн гэрээний J.4 заалтын дагуу нэгдмэл батлан хамгаалахын бодлого баталж, түүнийгээ хамтран хэрэгжүүлнэ гэсэн байдаг. Үүнийгээ баталгаажуулж Холбооны Үндсэн хуульд шинээр 23f зүйлийг нэмж оруулсан байна. ***Ингэснээрээ Австри улс төвийг сахих бодлого баримтлана гэдэг нь хүчингүй болов.***³⁹

Амстердамын гэрээг баталснаас хойш 1998 онд Австрийн Үндэсний Ассамблей Үндсэн хуулиндаа ахин нэг өөрчлөлт оруулсан нь *“Петерсбургийн үүрэг даалгавар”-ын дагуу зэвсэгт мөргөлдөөний болон энхийг сахиулах үйл ажиллагааны үед байлдааны даалгавар гүйцэтгэх болно* гэжээ.⁴⁰ Гэхдээ энэ нь зөвхөн Европын Холбооны шийдвэрээр хийгдэх аж. Ийнхүү Европын Холбооны аюулгүй байдал, гадаад бодлогын нэгдмэл байр суурийг хүлээн зөвшөөрснөөр Австри улс олон улсын өмнө төвийг сахих статустай гэдэг нь эрс өөрчлөгдсөн юм. Одоогийн байдлаар Австри улсыг олон улсын эрх зүйн үүднээс төвийг сахисан гэхээсээ илүүтэйгээр ***“эвсэлд нэгдээгүй статустай”*** гэж тодорхойлж болох юм.

Австри улс нь тусгаар улс болохынхоо хувьд аюулгүй байдлын ямар бодлого баримтлах нь бүрэн эрхийнх нь асуудал боловч олон улсын зүгээс авч хэрэгжүүлж байгаа аюулгүй байдлын нэгдмэл бодлогыг хүлээн зөвшөөрөх нь илүү аюулгүй байдлаа хангах, энхийг сахих, тогтвортой, энх тайван амьдралыг бий болгох зорилттой нь илүү нийцтэй, үр өгөөжтэй байна гэж үзжээ.

Австри улсын төвийг сахих бодлогын түүх

1955 оноос өдийг хүртэл Австрийн төвийг сахих статус нь тус улсын гадаад бодлого болон аюулгүй байдлын бодлогын хэрэгсэл болохын хувьд сайн үйлчилж ирсэн. Хэдий тийм ч 1980-аад оны сүүлээр Австрийн төвийг сахих бодлогод эрх зүйн болон улс төрийн хувьд нэлээд өөрчлөлт гарч, зарим улс төрийн судлаачид Австрийг ***“төвийг сахигч асан”*** орон гэж нэрлэж байна.

Учир нь Австри нь энхийг сахиулах хамтын ажиллагаагаар дамжуулан НАТО-гийн гишүүн, 1995 онд Европын Холбооны гишүүн болсон. Австри улс нь Европын Холбоонд нэгдэхдээ төвийг сахих статустайгаа холбогдуулан ямар нэгэн нөхцөл тавилгүйгээр элссэн. Харин ч Европын Холбоонд Австри улс нэгдэх гэрээ хийхдээ ***“Европын Холбооны аюулгүй байдал, гадаад бодлогын нэгдмэл байр суурийг хэрэгжүүлэх явцыг Төвийг сахих бодлого нь хязгаарлахгүй”***⁴¹ гэсэн заалтыг Холбооны Үндсэн хуульд шинээр 23f зүйл болгон нэмж оруулжээ.

³⁸ Resolution by the Austrian Parliament. Security and Defence Doctrine, <http://www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=3604>

³⁹ Мөн тэнд

⁴⁰ Мөн тэнд

⁴¹ Resolution by the Austrian Parliament. "Security and Defence Doctrine"

Улс төрийн хувьд, Австри байнгын төвийг сахих бодлогыг хэрэгжүүлсэн явдал нь 1955 оны “Австрийн Төрийн Хэлэлцээр”-тэй (*Austrian State Treaty*) холбоотой юм. Тодруулбал, Австри улс өөрийн орны бүрэн тусгаар тогтносон байдлаа сэргээх зорилготойгоор 1955 оны 4-р сарын 15-ны “Москвгийн Санамж бичиг”-т **“ЗХУ нь Австри улс төвийг сахих бодлого зарласан тохиолдолд Төрийн хэлэлцээрт гарын үсэг зурахыг зөвшөөрнө”**⁴² гэж тусгасан ажээ. Энэ нь тухайн үед Австри улс өөрийн орны бүрэн тусгаар байдлаа сэргээн тогтоохын тулд буюу шахалтаар байнгын төвийг сахих бодлогыг зарласан байдаг.

1990-ээд оны Австрийн Төвийг сахих бодлогын илт өөрчлөлтүүд нь *Социал демократ нам (СПЦ)* болон *Ард түмний намын (ЦVP)* эвслийн засгийн газрын зөвшилцлийн бодлогын үр дүн гэж үздэг. Үндсэн өөрчлөлтүүд нь 1999 оны 10-р сарын сонгуулиар бүрдсэн Ард түмний нам болон Эрх чөлөөний намуудын эвслийн засгийн газраас улбаатай. Энэ нь Дэлхийн II дайнаас хойших Австрийн улс төрийн системийн эргэлтийн цэг болсон гэж шинжээчид үзэж байна.

Хэдийгээр 1955 онд байнгын төвийг сахих статусаа зарласан ч эрх зүйн хүрээнд Австри нь төвийг сахих улсын дүр төрхөөс зайлсхийж байсан гэж улс төр судлаачид үздэг.⁴³ Учир нь байнгын төвийг сахих статус нь Австрийн олон улсын тавцан дахь нэр хүндэд харшилж, их гүрнүүдтэй харилцах харилцаанд тус улсыг үл хүндлэх хандлага үүсгэнэ гэж үзжээ. Австрийн төвийг сахих тухай хууль нь зөвхөн цэргийн эвсэлд нэгдэх болон өөрийн нутаг дэвсгэрт гадаадын зэвсэгт хүчнийг байршуулахыг хориглодог. Үүний тулд Австри нь ирээдүйд ямар ч цэргийн эвсэлд нэгдэхгүй, гадаад орны цэргийн баазыг өөрийн нутаг дэвсгэрт байршуулахгүй байх үүргийг хүлээдэг. 1907 оны Далайн болон хуурай замын дайны талаарх Гаагын Конвенцийн дагуу төвийг сахисан орон нь дайны шууд болон шууд бус оролцооноос зайлсхийх шаардлагатай.

Австрийн байнгын төвийг сахих үзэл баримтлал нь түүхийн хувьд онцлогтой юм. Энэ хэлбэрийн төвийг сахих статус нь төвийг сахих бусад үзэл баримтлалтай ижил түвшинд авч үзэж болохгүй гэж тус улсын улс төр судлаачид бичжээ. Австрийн төвийг сахих бодлого нь эрх зүйн бүтцийн хувьд Швейцарийн жишээтэй ижил боловч Өрнө-Дорнын зөрчилдөөний үр дүнд бий болсон байна. Финляндын төвийг сахих бодлого нь мөн ижил Хүйтэн дайнаас улбаатай боловч өөр эрх зүйн үндэстэй байдаг.

Өнгөрсөн жилүүдэд Австрийн олон улсын нөхцөл байдал Хүйтэн дайны үеэс ихээхэн өөрчлөгдсөн байдаг. Үүний улмаас Австрийн удаан хугацааны тогтвортой бодлого өөрчлөгдсөн бөгөөд 1945 оноос хойш Австри нь дайны хор уршиг, эдийн засгийн гачигдал, нийгмийн тогтворгүй байдал, улс төрийн хагаралтай орноос Европ дахь эдийн засгийн болон улс төрийн хамгийн тогтвортой, сайн хөгжсөн эдийн засагтай улс орон болсон гэж улс төрчид үзжээ. Үүнд Австрийн гадаад бодлого, Европын Холбоонд элссэн зэрэг нь ихээхэн үүрэг гүйцэтгэсэн. 1994 онд Европын Холбоонд элсэхийг нийт сонгогчдын 2/3 нь дэмжиж байсан бол өдгөө 40 орчим хувь нь Европын Холбоон нэгдсэн бодлогыг дэмждэг байна.

Бүгд найрамдах засаглалын үед гадаад бодлогын асуудал нь зөвшилцлийн асуудал болсон бөгөөд шаардлагатай нөхцөлд бүх улс төрийн нам болон иргэний нийгмийн байгууллагууд нь шийдвэр гаргах үйл явцад оролцдог тогтмол уламжлал тогтсон. Гэвч, 1980-аад оны хоёрдугаар хагасаас гадаад харилцааны нөхцөл байдал нарийн төвөгтэй болж, уламжлалт арга хэрэгслүүд үр дүнгүй болсноор Австрийн гадаад бодлогод суурь өөрчлөлтүүд гарч эхэлжээ

⁴² http://www.bundesheer.at/pdf_pool/publikationen/05_small_states_14.pdf

⁴³ Мөн тэнд

Австри дахь төвийг сахих бодлогын өөрчлөлтүүд

Байнгын төвийг сахих статус нь Хүйтэн дайны үед Австрийн өрнө, дорнын цэргийн блокуудаас хамгаалах үр дүнтэй арга болсон. Хэдий тийм ч холбоотны үзэл баримтлалтай уялдан төвийг сахих бодлого мөн өөрчлөгдөх шаардлагатай болсон. Австрийн төвийг сахих бодлого нь өөрчлөгдөж буй нөхцөл байдалд хэд хэдэн удаа “de facto”⁴⁴ дасан зохицож, НҮБ-ийн гишүүн болсноор Швейцарийн загвараас холдож, 1990-ээд оны үед Иракийн эсрэг эвсэлд Австрийн агаарын орон зайг ашиглах зөвшөөрлийг олгосон нь төвийг сахих хууль болон үзэл баримтлалтай зөрчилдсөн ч Европийн Холбооны зүгээс Австрийн төвийг сахих статусыг өргөн хүрээнд тайлбарласнаар зөвшөөрөгдсөн байдаг. Европын Холбоонд элссэн нь төвийг сахих бодлогын уламжлалт үзэл баримтлалтай төдийлөн уялдаагүй.

Австрийн байнгын төвийг сахих бодлогын цөмд цэргийн асуудал байсан. Австри нь ямар ч цэргийн эвсэлд нэгдэж болохгүй, мөн гадаадын цэргийн хүчийг өөрийн газар нутагт байршуулахгүй байхаар хуульчлан тогтоосон. Үүнээс гадна багц үүргүүд мөн байсан. Энх тайвны үед ч Австри нь төвийг сахих арга хэмжээг хэрэгжүүлэх үүрэгтэй. Гэвч 2010 онд Европийн Холбооны 450 цэргийн танк Австрийн нутаг дэвсгэрт сургуулилтад оролцсон бөгөөд 1995 оноос НАТО-ийн энхийг сахиулах үйл ажиллагаанд өндөр үүрэгтэйгээр оролцож эхэлсэн байдаг.

Австри улс болон НАТО-гийн харилцаа

1995 онд Австри улс нь НАТО-ийн Энхийн төлөөх хамтын ажиллагаанд нэгдэн орсон бөгөөд өнөөг хүртэл энхийг сахиулах салбарт идэвхтэй үйл ажиллагаа үзүүлж, төрөл бүрийн практик хамтын ажиллагааг өргөжүүлсээр байгаа тухай НАТО-ийн албан ёсны сайтад дурдсан байна.⁴⁵

1995 онд: Энхтайвны Түншлэлийн суурь баримт бичигт гарын үсэг зурав.

1996 онд: НАТО-гийн Төлөвлөлт болон Хяналтын процесст нэгдэн, НАТО-гийн Босни Герцоговена дахь энхийг сахиулах үйл ажиллагаанд энхийг сахиулагчдаа илгээв.

1997 онд: НАТО-ийн удирдлагын төвд Австри төлөөлөгчийн газраа нээв.

1999 онд: Косовод болсон НАТО-ийн энхийг сахиулах ажиллагаанд цэргээ оруулав.

2002 онд: Австрийн Ерөнхийлөгч Томас Клештил НАТО-гийн Ерөнхий нарийн бичгийн дарга Лорд Робертсонтой уулзаж олон улсын аюулгүй байдлын асуудлаар санал солилцов.

2002 онд: Афганистан дахь НАТО-ийн Аюулгүй Байдалд Дэмжлэг Үзүүлэх Олон Улсын Хүчинд Австрийн цэрэг нэгдэв.

2005 онд: Австри НАТО-ийн PfP-ийн нэгж болж өргөжсөнөө тунхаглан зарлав.

2008 онд: KFOR-ийн Үндэстэн дамнасан Өмнөдийн Бодлогын Хүчний удирдлагыг авав.

2011 онд: НАТО-гийн ерөнхий нарийн бичгийн дарга Андерс Фог Расмуссен 2011 оны зургадугаар сарын 30-нд Венад айлчилж, Австрийн Ерөнхийлөгч Хайнц Фишер, Гадаад харилцааны сайд, дэд канцлер Майкл Шпиндэлэггэр, сайд Батлан хамгаалах Норберт Дарабос нартай уулзлаа. Тэд баруун Балкан, Ливи, Афганистан дахь НАТО-гийн болон Австрийн хамтын үйл ажиллагааны нөхцөл байдлын талаар санал солилцжээ. Расмуссен Косово болон Баруун Балкан дахь НАТО-гийн үйл ажиллагаа амжилттай болоход Австри томоохон үүрэг гүйцэтгэсэнд онцгой талархал илэрхийлжээ.

⁴⁴ <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/de+facto>

⁴⁵ http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48901.htm

3. ТУРКМЕНИСТАН УЛС

Туркменистан улс нь 2015 оны 12 дугаар сарын 12-ны өдөр байнгын төвийг сахих статустай болсныхоо 20 жилийн ойг тэмдэглэх гэж байгаа бөгөөд Ерөнхийлөгч Гурбангулы Бердымухамедовын санаачилгаар Туркменстаны Ахмадын Зөвлөлөөс тогтоол гарган 2015 оныг Төвийг сахих ба энх тайвны жил болгон зарлажээ.

1991 онд тусгаар тогтнолоо зарласнаас хойших хугацаанд дэлхийн 120 гаруй улстай дипломат харилцаа тогтоож, олон улсын 40 гаруй байгууллагад гишүүнээр элссэн ба Туркменстаны дипломат төлөөлөгчийн болон консулын газар дэлхийн 26 оронд ажиллаж, харин тус улсад 30 гаруй орны дипломат төлөөлөгчийн газар, олон улсын байгууллагын төлөөлөгчийн газар ажилладаг. Туркменстан улс НҮБ, Европын Холбоо, Европын Аюулгүй байдал, Хамтын ажиллагааны байгууллага, НАТО, ЮНЕСКО, ТУХН зэрэг олон улсын нэр хүндтэй байгууллагуудад төлөөлөгчтэй юм.

Тус улсын албан ёсны эх сурвалжуудаас үзэхэд байнга төвийг сахих статусын үр нөлөөгөөр Туркменстан улс нь Төв Азийн бүс нутагт улс төрийн тогтвортой байдлыг хадгалан хамгаалах хэрэгт НҮБ-ын найдвартай холбоотон, үр ашигтай түнш болсон гэж тэмдэглэжээ⁴⁶.

2007 онд тус улсын нийслэл Ашхабад хотод НҮБ-ын превентив дипломатын бүсийн Төв нээгдсэн. Түүнчлэн НҮБ-ын ивээл дор Ашхабадад Таджикистан улсад энх тайван байдал, зөвшилцөлд хүрэхэд онцгой үүрэг гүйцэтгэсэн цуврал уулзалтууд, 90-ээд оны сүүлчээр Афганистаны дотоодын зөрчилдөөнийг зохицуулах уулзалтуудыг зохион байгуулсан зэрэг нь үүний баталгаа болно.

Сүүлийн жилүүдэд Туркменстан улсын Ерөнхийлөгчийн санаачилгаар олон улсын хэд хэдэн чухал арга хэмжээг өөрийн оронд зохион байгуулжээ. Тухайлбал, Каспийн тэнгис орчмын улсуудын тэргүүнүүдийн анхдугаар дээд хэмжээний уулзалт, Каспийн асуудлаарх дараагийн хэлэлцээрийн үйл явцыг урагшлуулах, орчин үеийн тулгамдсан асуудлууд болох энх тайвныг хамгаалах, зэвсэг хураах, эрчим хүч, хүнс, тээвэр, ус, хил нэвтрэх, хүмүүнлэгийн зэрэг асуудлаар олон улсын дээд хэмжээний хэд хэдэн цуврал чуулганыг зохион байгуулжээ.

Эдгээр бүх арга хэмжээ нь Туркменстаны олон улсын харилцаанд нэгдэн нийлэх үйл явцыг эрчимжүүлэх, өөрийн орны геополитик, эдийн засаг, нөөц бололцоо, хүний хүчин зүйлийг ашиглан улсаа амьдралын өндөр чанар, эрчимтэй хөгжилтэй эдийн засагтай, гадаад ертөнцтэй тогтвортой, үр ашигтай харилцаатай орнуудын түвшинд хүргэх цогц зорилтыг хэрэгжүүлэхэд чиглэгдэж байгаа ажээ.

Өнөөдөр Туркменстан улс нь өөрийн олон улсын харилцаандаа төвийг сахих статусын эдийн засгийн аспектэд онцгой ач холбогдол өгч байгаа бөгөөд жилээс жилд дэлхийн олон арван улстай эдийн засгийн харилцан ашигтай хамтын ажиллагаагаа бэхжүүлж, эдгээр улсуудтай хамтран том том төслүүдийг хэрэгжүүлж байна. Тухайлбал, эрчим хүчний хуучин уламжлалт маршрутаас гадна өөрийн эрчим хүчний нөөцийг дэлхийн зах зээлд гаргах зорилгоор Туркменистан-Узбекистан-Казахстан-Хятад ба Туркменистан-Иран гэсэн байгалийн хийн хоолойн 2 шинэ төслийг хэрэгжүүлжээ.

Түүнчлэн эрчим хүчний өөр нэг том төсөл болох Туркменистан-Афганистан-Пакистан-Энэтхэг (ТАПИ) гэсэн хий дамжуулах хоолой барих ажлын бэлтгэл амжилттай хийгдэж байгаа ажээ. Эдгээр хийн экспортын шугамуудыг хийгээр баталгаатай хангах зорилгоор

⁴⁶ Превентивная дипломатия – инвестиции в мирное будущее. Государственное информационное агентство Туркменистана (TDH) <http://www.turkmenistan.gov.tm/?id=2934>
День нейтралитета Туркменистана. <http://www.calend.ru/holidays/0/0/1417/>

дотоодын Зүүн-Баруун гэсэн транстуркмены асар том хийн хоолойг барьж байгаа юм байна.

Эдгээр бүх төслүүдийг хэрэгжүүлэх нь зөвхөн эдийн засаг, арилжааны үүднээс үр ашигтай гэхээсээ илүү бүс нутгийн дотоод, гадаад байдал, улс төр, эдийн засгийн харилцаа, хамтын ажиллагааны тогтолцоонд тогторжуулах нөлөө үзүүлж, бүхэлдээ Евроазийн эрчим хүчний орон зайд эрх ашгийн тэнцвэржилтийг хадгалахад үр нөлөө үзүүлнэ гэж үзэж байгаа юм.

Ийнхүү өнөөдрийн 20 жилийн өндөрлөгөөс харахад Туркменистаны байнга төвийг сахих статус нь олон улсын харилцаанд идэвхтэй, нааштай байр суурь баримтлах, улс хоорондын зөрчил, зөрөлдөөнийг хүч хэрэглэх замаар бус улс төрийн арга хэрэгслээр шийдвэрлэх, олон улсын харилцаанд хүнлэг, бүтээлч дэг журмыг тогтоох үзэл санааг илэрхийлдэг байна.

***

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

- Constitution of Switzerland. www.constituteproject.org/constitution/Switzerland
- The Constitution of the Kingdom of Cambodia.1993. <http://faolex.fao.org/docs/pdf/>
- Constitutional Law on the Neutrality of Austria (26 October 1955). www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/670
- The Law of Neutrality-<http://lup.lub.lu.se/luur/>
- Military penal code. www.icrc.org/casebook/doc/case-study/switzerland-military-penal
- Convention (V) respecting the Rights and Duties of Neutral Powers and Persons in Case of War on Land. The Hague, 18 October 1907. [/www.icrc.org/ihl/INTRO/200?OpenDocument](http://www.icrc.org/ihl/INTRO/200?OpenDocument)
- Resolution by the Austrian Parliament. "Security and Defence Doctrine" Vienna, 12 December 2001. www.bundesheer.at/pdf_pool/publikationen/05_small_states_14.pdf
- Austria's Security and Defence Policy within the framework of ESDP. Vienna, July 2005. www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48901.htm
- "Swiss neutrality" brochure, 2004 www.vbs.admin.ch/internet/vbs/en/home/documentation
- Switzerland and neutrality- <http://www.expatica.com/ch/insider-views/Swissworld>
- Heinz Gaertner and Otmar Hoell. Neutrality of Austria. www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/670
- Превентивная дипломатия – инвестиции в мирное будущее. (TDH) <http://www.turkmenistan.gov.tm/?id=2934>
- День нейтралитета Туркменистана. <http://www.calend.ru/holidays/0/0/1417/>
- Гитлер ч довтолж зүрхлээгүй улс- <http://www.assa.mn/content/26207>.
- Монгол - Төвийг сахих- <http://politics.news.mn/content/221667.shtml>